IQRO JURNALI , IQRO JOURNAL, ИКРО ЖУРНАЛИ
ISSN:2181-4341| wordlyknowledge.uz/index.php/iqro
Volume 23 Issue 01 AVGUST 2026

SOLIQ IMTIYOZLARINING IQTISODIY SAMARADORLIGINI INVENTARIZATSIYA QILISH VA ULARNI QISQARTIRISHNING FISKAL BARQARORLIKKA TA'SIRINI MODELLASHTIRISH

Turdiyeva Rushana Keldiyor qizi
O'zbekiston Respublikasi
Bank-moliya akademiyasi magistranti
turdiyevarushana97@gmail.com
https://doi.org/10.5281/zenodo.22189301

ANNOTATSIYA. Mazkur maqolada soliq imtiyozlarining iqtisodiy samaradorligini baholash, ularni inventarizatsiya qilish hamda samarasiz yoki past samarali soliq imtiyozlarini qisqartirishning fiskal barqarorlikka ta'sirini modellashtirish masalalari tadqiq etiladi. Soliq imtiyozlari iqtisodiy faollikni rag'batlantirish, investitsiyalarni jalb qilish, ustuvor tarmoqlarni qo'llab-quvvatlash va ayrim ijtimoiy-iqtisodiy maqsadlarga erishish vositasi bo'lishi bilan birga, davlat budjeti uchun olinmay qolgan soliq tushumlari shaklidagi fiskal xarajatlarni ham yuzaga keltiradi. Shu sababli maqolada soliq imtiyozlarini ularning maqsadi, benefisiarlari, budjetga ta'siri va iqtisodiy natijadorligi bo'yicha tizimli inventarizatsiya qilish zarurati asoslanadi. Tadqiqot natijalari soliq imtiyozlarini optimallashtirish, davlat moliyaviy resurslaridan foydalanish samaradorligini oshirish va uzoq muddatli fiskal barqarorlikni ta'minlashga qaratilgan ilmiy-amaliy takliflarni ishlab chiqishga xizmat qiladi.
Kalit so'zlar: soliq imtiyozlari, soliq xarajatlari, inventarizatsiya, iqtisodiy samaradorlik, budjet daromadlari, fiskal barqarorlik, budjet taqchilligi, ekonometrik modellashtirish, soliq siyosati.

ABSTRACT. This article examines the economic efficiency of tax incentives, their systematic inventory, and the impact of reducing inefficient or low-efficiency tax incentives on fiscal sustainability. While tax incentives can serve as an instrument for stimulating economic activity, attracting investment, supporting priority sectors, and achieving specific socio-economic objectives, they also generate fiscal costs in the form of foregone tax revenues. Therefore, the study substantiates the need for a systematic inventory of tax incentives based on their objectives, beneficiaries, fiscal costs, and economic outcomes. The findings are expected to provide a scientific and practical basis for optimising tax incentives, improving the efficiency of public financial resources, and strengthening long-term fiscal sustainability.
Keywords: tax incentives, tax expenditures, inventory, economic efficiency, government revenue, fiscal sustainability, budget deficit, econometric modelling, tax policy.

KIRISH

Zamonaviy iqtisodiyotda soliq siyosati davlat tomonidan makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlash, investitsion faollikni rag'batlantirish, tadbirkorlik subyektlarini qo'llab-quvvatlash hamda iqtisodiyotning ustuvor tarmoqlarini rivojlantirishning muhim vositalaridan biri hisoblanadi. Soliq siyosatining keng qo'llaniladigan instrumentlaridan biri soliq imtiyozlari bo'lib, ular muayyan soliq to'lovchilar, faoliyat turlari yoki iqtisodiyot tarmoqlari uchun soliq majburiyatlarini kamaytirish orqali iqtisodiy rag'bat yaratishga xizmat qiladi. Biroq soliq imtiyozlarining ko'payib borishi davlat budjetining potensial daromadlarini kamaytirishi va ularning natijadorligi muntazam baholanmagan sharoitda fiskal barqarorlik uchun qo'shimcha xatarlarni yuzaga keltirishi mumkin.

Ilmiy adabiyotlarda soliq imtiyozlarini faqat soliq yukini kamaytiruvchi vosita sifatida emas, balki “soliq xarajatlari” (tax expenditures) sifatida ham baholash zarurligi ta’kidlanadi. Chunki soliq imtiyozlari natijasida olinmay qolgan daromadlar iqtisodiy mohiyatiga ko‘ra davlatning bevosita budjet xarajatlariga muqobil instrument hisoblanadi. Redonda, von Haldenwang va Aliu tadqiqotida soliq xarajatlarining fiskal qiymati sezilarli bo‘lishi va ularning samaradorligi har doim ham yetarli darajada ta’minlanmasligi ko‘rsatilgan. Shu jihatdan soliq imtiyozlarining to‘liq ro‘yxatini shakllantirish, ularning qiymatini hisoblash va erishilgan iqtisodiy natijalar bilan taqqoslash davlat moliyasini samarali boshqarishning muhim shartlaridan biridir.

Soliq imtiyozlarini baholashda ularning faqat fiskal qiymatini aniqlash yetarli emas. Imtiyozning joriy etilish maqsadi, undan foydalanuvchi subyektlar, iqtisodiy faollik, investitsiyalar va boshqa maqsadli ko‘rsatkichlarga ta’sirini ham kompleks baholash talab etiladi. Keliuotytė-Staniulėnienė va Mironenko soliq imtiyozlarini nazorat qilish mexanizmlari odatiy davlat xarajatlarini nazorat qilish tizimlariga nisbatan zaifroq bo‘lishi mumkinligini qayd etib, ularning davlat moliyasiga ta’sirini kompleks baholash zarurligini asoslaydi. Noroc ham soliq xarajatlarini baholashda olinmay qolgan budjet daromadlarini aniqlash bilan bir qatorda, imtiyozlarning dastlabki maqsadlariga qay darajada erishganini tahlil qilish muhimligini ta’kidlaydi.

ADABIYOTLAR SHARHI

Soliq imtiyozlari davlat soliq siyosatining muhim instrumentlaridan biri bo‘lib, ular iqtisodiy faollikni rag‘batlantirish, investitsiyalarni jalb qilish, innovatsion faoliyatni qo‘llab-quvvatlash, bandlikni oshirish va iqtisodiyotning alohida tarmoqlarini rivojlantirish maqsadida qo‘llaniladi. Shu bilan birga, soliq imtiyozlari davlat budjeti nuqtai nazaridan potensial soliq tushumlarining kamayishiga olib keladi. Shu sababli zamonaviy ilmiy adabiyotlarda soliq imtiyozlarini nafaqat rag‘batlantiruvchi soliq siyosati vositasi, balki davlatning soliq xarajatlari (tax expenditures) sifatida ham o‘rganishga alohida e’tibor qaratilmoqda.

Redonda, von Haldenwang va Aliu soliq xarajatlarini davlat moliyasining muhim, biroq ayrim hollarda yetarlicha shaffof bo‘lmagan elementi sifatida baholaydi. Mualliflar soliq imtiyozlarining fiskal qiymati sezilarli bo‘lishi mumkinligini hamda ular to‘g‘risidagi ma’lumotlarning to‘liq va tizimli shakllantirilishi davlat daromadlarini samarali boshqarish uchun muhimligini ko‘rsatadi. Mazkur yondashuv soliq imtiyozlarini inventarizatsiya qilish jarayonida ularning budjet uchun qiymatini alohida hisobga olish zarurligini ko‘rsatadi.

Keliuotytė-Staniulėnienė va Mironenko tadqiqotida soliq imtiyozlari davlat moliyasining barqarorligiga ta’sir qiluvchi omillardan biri sifatida o‘rganilgan. Mualliflar amaliyotda soliq imtiyozlarini nazorat qilish va baholash mexanizmlari davlatning bevosita xarajatlarini nazorat qilish mexanizmlariga nisbatan zaifroq bo‘lishi mumkinligini ta’kidlaydi. Shuning uchun soliq imtiyozlarining zarurligi va samaradorligini baholashga imkon beradigan kompleks modelni shakllantirish fiskal barqarorlik nuqtai nazaridan muhimdir.

ASOSIY VA NAZARIY QISM

Soliq imtiyozlarining iqtisodiy mohiyati va nazariy asoslari

Soliq imtiyozi davlat tomonidan muayyan iqtisodiy yoki ijtimoiy maqsadga erishish uchun soliq to‘lovchiga umumiy soliqqa tortish tartibiga nisbatan yengillik berishni ifodalaydi. Bunday yengilliklar soliqdan to‘liq yoki qisman ozod qilish, pasaytirilgan soliq stavkasini qo‘llash, soliq bazasini kamaytirish, soliq krediti, chegirma yoki soliq majburiyatini kechiktirish kabi shakllarda namoyon bo‘lishi mumkin.

Nazariy jihatdan soliq imtiyozlarining joriy etilishi davlatning iqtisodiy jarayonlarga bilvosita aralashuvi sifatida talqin qilinadi. Davlat ma’lum iqtisodiy faoliyatning xususiy daromadliligini oshirish orqali iqtisodiy subyektlarning investitsion va ishlab chiqarish

qarorlariga ta’sir ko‘rsatadi. Shu ma’noda soliq imtiyozi iqtisodiy rag‘batlantirish funksiyasini bajaradi.

Soliq imtiyozlarini inventarizatsiya qilish mexanizmi

Soliq imtiyozlarini samarali boshqarishning birinchi bosqichi ularni to‘liq inventarizatsiya qilishdan iborat. Inventarizatsiya jarayonida amaldagi har bir soliq imtiyozi bo‘yicha uning huquqiy asosi, joriy etilgan sanasi, amal qilish muddati, maqsadi, soliq turi, undan foydalanuvchi subyektlar, iqtisodiyot tarmog‘i va budjet uchun fiskal qiymati aniqlanishi lozim.

Inventarizatsiyani quyidagi mantiqiy ketma-ketlik asosida amalga oshirish maqsadga muvofiq:

1-bosqich – identifikatsiya. Amaldagi barcha soliq imtiyozlari aniqlanadi va yagona reyestrga kiritiladi.

2-bosqich – fiskal baholash. Har bir imtiyoz bo‘yicha davlat budjetiga kelib tushmay qolgan potensial soliq tushumlari aniqlanadi.

3-bosqich – iqtisodiy natijadorlikni baholash. Imtiyoz natijasida investitsiyalar, ishlab chiqarish, eksport, bandlik, innovatsiya yoki boshqa maqsadli ko‘rsatkichlarda yuz bergan o‘zgarishlar tahlil qilinadi.

4-bosqich – samaradorlikni taqqoslash. Erishilgan iqtisodiy natija imtiyozning fiskal qiymati bilan taqqoslanadi.

5-bosqich – qaror qabul qilish. Yuqori samarali imtiyozlarni saqlash, o‘rta samarali imtiyozlarni qayta ko‘rib chiqish va samarasiz imtiyozlarni bosqichma-bosqich qisqartirish yoki bekor qilish bo‘yicha takliflar ishlab chiqiladi.

Bunday tizimli baholashning zarurligi ilmiy tadqiqotlarda ham qo‘llab-quvvatlanadi, chunki imtiyozning mavjudligi uning avtomatik ravishda iqtisodiy jihatdan samarali ekanligini anglatmaydi.

Soliq imtiyozlarining iqtisodiy samaradorligini baholash

Soliq imtiyozining iqtisodiy samaradorligini baholashda uning fiskal xarajati va yaratilgan qo‘shimcha iqtisodiy natija o‘rtasidagi nisbat asosiy mezonlardan biri sifatida olinishi mumkin. Shartli ravishda samaradorlik koeffitsiyenti quyidagicha ifodalanadi:

$$SE_i = \Delta ER_i / FC_i$$

bu yerda:

SE_i – i-soliq imtiyozining samaradorlik koeffitsiyenti;

ΔER_i – imtiyoz hisobiga yuzaga kelgan qo‘shimcha iqtisodiy natija;

FC_i – imtiyozning fiskal qiymati, ya’ni budjetga kelib tushmagan soliq tushumi.

Agar imtiyoz natijasida yuzaga kelgan qo‘shimcha iqtisodiy samara uning fiskal xarajatiga nisbatan yuqori bo‘lsa, bunday imtiyozni iqtisodiy jihatdan asoslangan deb baholash mumkin. Aksincha, katta miqdordagi fiskal yo‘qotish evaziga sezilarli iqtisodiy natija yaratilmasa, imtiyozni qayta ko‘rib chiqish zarurati paydo bo‘ladi.

Bunda faqat bevosita natijani emas, balki qo‘shimcha investitsiyalar, yangi ish o‘rinlari, ishlab chiqarish hajmining oshishi, eksportning kengayishi hamda kelgusida shakllanadigan qo‘shimcha soliq bazasini ham hisobga olish maqsadga muvofiq. R&D imtiyozlariga oid empirik natijalar ham soliq rag‘batlarining samarasi ularning dizayni va oluvchi subyektlarning xususiyatlariga bog‘liqligini ko‘rsatadi.

Soliq imtiyozlarini qisqartirish va fiskal barqarorlik o‘rtasidagi bog‘liqlik

Fiskal barqarorlik davlatning o‘z moliyaviy majburiyatlarini uzoq muddat davomida bajarishi, davlat qarzi va budjet taqchilligini boshqariladigan darajada saqlashi hamda zarur davlat xizmatlarini barqaror moliyalashtirish imkoniyatini ifodalaydi. Soliq imtiyozlari hajmining ortishi boshqa shartlar o‘zgarmagan holatda potensial budjet daromadlarini kamaytirishi mumkin. Shuning uchun samarasiz imtiyozlarni qisqartirish budjet daromad bazasini kengaytirishning qo‘shimcha manbai bo‘lishi mumkin.

Mazkur bog‘liqlikning soddalashtirilgan mexanizmini quyidagicha ifodalash mumkin:

Soliq imtiyozlarini inventarizatsiya qilish → samarasiz imtiyozlarni aniqlash → ularni optimallashtirish yoki qisqartirish → potensial soliq tushumlarini tiklash → budjet daromadlarini oshirish → budjet taqchilligini kamaytirish → fiskal barqarorlikni mustahkamlash.

Biroq ushbu mexanizm avtomatik xarakterga ega emas. Soliq imtiyozining bekor qilinishi korxonalarning investitsion faolligi, ishlab chiqarish hajmi yoki bandlikka salbiy ta’sir qilsa, kutilayotgan qo‘shimcha budjet tushumi qisman kamayishi mumkin. Barrios va hammualliflarning natijalari ham imtiyozlarni qisqartirishdan olinadigan dastlabki fiskal samara iqtisodiy subyektlarning xulq-atvor reaksiyasi sabab pasayishi mumkinligini ko‘rsatadi. Shu sababli qisqartirish siyosati bir nechta ssenariy asosida modellashtirilishi zarur.

Tadqiqotda shartli ravishda konservativ, bazaviy va optimistik ssenariylar shakllantirilishi mumkin. Konservativ ssenariyda faqat iqtisodiy samarasi juda past bo‘lgan imtiyozlar qisqartiriladi; bazaviy ssenariyda past samarali imtiyozlarning kengroq guruhi optimallashtiriladi; optimistik ssenariyda esa samarasiz imtiyozlarning katta qismini bekor qilish hisobiga budjet daromadlarini maksimal darajada tiklash imkoniyati baholanadi.

Fiskal ta’sirni ekonometrik modellashtirishning nazariy modeli

Soliq imtiyozlarining fiskal barqarorlikka ta’sirini empirik baholash uchun fiskal barqarorlik ko‘rsatkichini bog‘liq o‘zgaruvchi sifatida belgilash mumkin. Nazariy ekonometrik model quyidagi ko‘rinishda ifodalanadi:

$$FS_t = \beta_0 + \beta_1 TI_t + \beta_2 TR_t + \beta_3 BD_t + \beta_4 PD_t + \beta_5 GDPG_t + \beta_6 INF_t + \varepsilon_t$$

bu yerda:

FS_t – fiskal barqarorlik ko‘rsatkichi;

TI_t – soliq imtiyozlari hajmi;

TR_t – soliq tushumlari;

BD_t – budjet taqchilligi;

PD_t – davlat qarzi;

$GDPG_t$ – real YaIM o‘sish sur’ati;

INF_t – inflyatsiya darajasi;

β_0 – model konstantasi;

$\beta_1 ... \beta_6$ – baholanuvchi parametrlar;

ε_t – tasodifiy xatolik.

Modelning asosiy gipotezasiga ko‘ra, boshqa omillar o‘zgarmagan sharoitda iqtisodiy jihatdan samarasiz soliq imtiyozlarining ortishi budjetning potensial daromadlarini kamaytirish orqali fiskal barqarorlikka salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Aksincha, ularni asosli ravishda optimallashtirish soliq tushumlarini oshirish va budjet taqchilligini kamaytirish orqali fiskal pozitsiyani mustahkamlashi kutiladi.

Shu bilan birga, modelda YaIM o‘sishi, inflyatsiya, davlat qarzi va soliq tushumlari kabi nazorat o‘zgaruvchilarining kiritilishi fiskal barqarorlikka soliq imtiyozlaridan tashqari ta’sir qiluvchi makroiqtisodiy omillarni hisobga olish imkonini beradi. Soliq tushumlariga sanoat tarkibi, aholi jon boshiga daromad, tashqi savdo ochiqligi va boshqa makroiqtisodiy omillar ta’sir qilishi mumkinligi empirik tadqiqotlarda ham ko‘rsatilgan.

1-jadval

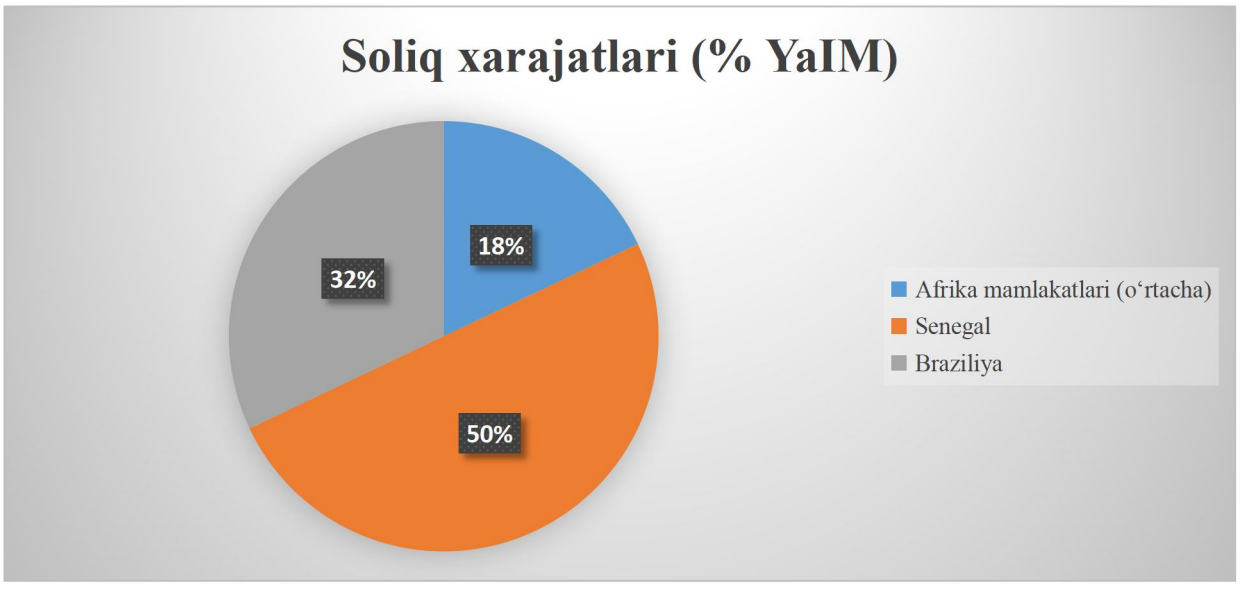
Soliq imtiyozlari (soliq xarajatlari)ning fiskal ko‘lami bo‘yicha ayrim xalqaro ko‘rsatkichlar

№	Hudud / mamlakat	Ko‘rsatkich	Statistik qiymat	Fiskal mazmuni
1	Afrika mamlakatlari	Soliq xarajatlari / YaIM	2,8 %	YaIMga nisbatan o‘rtacha soliq xarajatlari

2	Afrika mamlakatlari	Soliq xarajatlari / jami soliq tushumlari	17,8 %	Soliq tushumlariga nisbatan o‘rtacha fiskal qiymat
3	Senegal	Soliq xarajatlari / YaIM	7,8 % gacha	Ayrim mamlakatlarda fiskal xarajatlarning yuqoriligini ko‘rsatadi
4	Mavritaniya	Soliq xarajatlari / soliq tushumlari	58,4 % gacha	Soliq bazasiga nisbatan juda katta fiskal ko‘lam
5	Afrika mamlakatlari	Soliq xarajatlari haqida ma’lumot bermaydigan mamlakatlar	64 % dan ortiq	Inventarizatsiya va fiskal shaffoflik muammosini ko‘rsatadi
6	Braziliya	Federal va submilliy soliq xarajatlari / YaIM	5 % dan ortiq	Imtiyozlarni ratsionalizatsiya qilish uchun sezilarli fiskal salohiyat mavjud
7	Jahon mamlakatlari	Ijtimoiy maqsaddagi soliq xarajatlari / YaIM	1 % dan ortiq	Ijtimoiy maqsadlar uchun berilgan imtiyozlarning o‘rtacha qiymati
8	Jahon mamlakatlari	Ijtimoiy soliq xarajatlari / soliq tushumlari	6 % dan ortiq	Soliq daromadlariga nisbatan sezilarli ulush
9	5 ta Yevropa mamlakati	Mehnatga oid imtiyozlarni qisqartirishdan kutilgan qo‘shimcha tushumning xulq-atvor reaksiyasi sabab yo‘qoladigan qismi	kamida 25 %	Imtiyozni bekor qilishdan kutiladigan daromad to‘liq budjetga tushmasligi mumkin

Manba: Redonda et al. (2021), Coelho (2021), Aliu & Redonda (2024), Barrios et al. (2018) ma’lumotlari asosida muallif tomonidan tuzilgan.

Jadvaldagi statistik ko‘rsatkichlar soliq imtiyozlarining davlat budjeti va fiskal barqarorlikka sezilarli ta’sir ko‘rsatishini ifodalaydi. Ko‘rsatkichlarning mamlakatlar kesimida farqlanishi soliq imtiyozlarini yagona yondashuv asosida emas, balki ularning fiskal qiymati va iqtisodiy samaradorligidan kelib chiqib baholash zarurligini ko‘rsatadi. Samarasiz imtiyozlarni bosqichma-bosqich qisqartirish budjet daromadlarini oshirish va fiskal barqarorlikni mustahkamlash imkonini berishi mumkin.

1-rasm. Ayrim mamlakatlarda soliq xarajatlarining YaIMdagi ulushi, %

Manba: Redonda et al. (2021) va Coelho (2021) ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tuzilgan. (Redonda et al., 2021) (Coelho, 2021)

Diagramma soliq xarajatlarining YaIMdagi ulushi mamlakatlar kesimida sezilarli farqlanishini ko‘rsatadi. Afrika mamlakatlarida ushbu ko‘rsatkich o‘rtacha 2,8 %**,** Senegalda 7,8 % gacha, Braziliyada esa 5 % dan ortiqni tashkil etadi. Bu holat soliq imtiyozlarini muntazam inventarizatsiya qilish va ularning fiskal samaradorligini baholash zarurligini ko‘rsatadi.

XULOSA

Olib borilgan tadqiqot natijalari soliq imtiyozlari davlatning iqtisodiy faollikni rag‘batlantirish, investitsiyalarni qo‘llab-quvvatlash va ustuvor tarmoqlar rivojlanishini ta'minlashda muhim fiskal instrument ekanligini ko‘rsatadi. Shu bilan birga, soliq imtiyozlarining haddan tashqari kengayishi yoki ularning natijadorligi muntazam baholanmasligi davlat budjetining potensial daromadlarini kamaytirib, fiskal imkoniyatlarning cheklanishiga olib kelishi mumkin. Ilmiy tadqiqotlarda ham soliq xarajatlarini ratsionalizatsiya qilish soliq bazasini kengaytirish va qo‘shimcha fiskal makon yaratish vositalaridan biri sifatida baholanadi.

Tahlillar soliq imtiyozlarini qisqartirishda barcha imtiyozlarga bir xil yondashish maqsadga muvofiq emasligini ko‘rsatadi. Chunki ayrim soliq rag‘batlari sezilarli iqtisodiy samara berishi mumkin. Masalan, Buyuk Britaniya ma'lumotlari asosidagi kvazi-eksperimental tadqiqotda R&D uchun berilgan har bir funt soliq yengilligi bir funtdan ortiq qo‘shimcha xususiy R&D xarajatlarini rag‘batlantirgani aniqlangan. Demak, soliq imtiyozlarini optimallashtirishda ularning fiskal qiymati bilan bir qatorda investitsiya, bandlik, innovatsiya, ishlab chiqarish va qo‘shimcha soliq bazasini yaratish samarasi ham hisobga olinishi lozim.

Shundan kelib chiqib, soliq imtiyozlarini to‘liq inventarizatsiya qilish, ularning fiskal qiymatini hisoblash va iqtisodiy natijadorligini muntazam baholash fiskal siyosat samaradorligini oshirishning muhim sharti hisoblanadi. Imtiyozlarni optimallashtirishdan ko‘zlangan asosiy maqsad ularni ommaviy ravishda bekor qilish emas, balki yuqori iqtisodiy samara beruvchi imtiyozlarni saqlab qolish, past samarali imtiyozlarni takomillashtirish hamda o‘z maqsadini bajarmayotgan imtiyozlarni bosqichma-bosqich qisqartirishdan iborat bo‘lishi kerak. Soliq xarajatlarini baholash va shaffof aks ettirishning o‘zi ham muvozanatli soliq siyosatini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega.

TAKLIFLAR:

Tadqiqot natijalaridan kelib chiqib, quyidagi ilmiy-amaliy takliflarni ilgari surish maqsadga muvofiq:

1. Soliq imtiyozlarining yagona elektron reyestrini shakllantirish. Unda har bir imtiyozning huquqiy asosi, maqsadi, amal qilish muddati, benefisiarlari va budjet uchun fiskal qiymati aks ettirilishi lozim.

2. Har bir soliq imtiyozi uchun “fiskal xarajat – iqtisodiy natija” tamoyili asosida samaradorlik koeffitsiyentini hisoblash**.** Bunda yaratilgan ish o‘rinlari, investitsiyalar, ishlab chiqarish, eksport va qo‘shimcha soliq tushumlari asosiy natijaviy mezonlar sifatida olinishi maqsadga muvofiq.

3. Soliq imtiyozlarini uch guruhga ajratish: yuqori samarali imtiyozlarni saqlab qolish, o‘rta samarali imtiyozlarni qayta ko‘rib chiqish, iqtisodiy samarasi fiskal xarajatlarini oqlamaydigan imtiyozlarni bosqichma-bosqich qisqartirish.

4. Yangi soliq imtiyozlarini muddatsiz joriy etish amaliyotini cheklash. Imtiyozlar uchun aniq amal qilish muddati va qayta baholash mexanizmini belgilash, muddat yakunida esa uning iqtisodiy natijadorligidan kelib chiqib uzaytirish yoki bekor qilish zarur.

5. Imtiyozlarni qisqartirishning fiskal ta’sirini ekonometrik va ssenariy modellar asosida oldindan baholash**.** Bunda nafaqat kutilayotgan qo‘shimcha soliq tushumi, balki investitsiya, ishlab chiqarish va soliq to‘lovchilar xatti-harakatidagi ehtimoliy o‘zgarishlar ham hisobga olinishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Beer, S. 2022. How to Evaluate Tax Expenditures. IMF How-To Notes. DOI: 10.5089/9798400221507.061.
2. Coelho, M. 2021. Brazil: Tax Expenditure Rationalization Within Broader Tax Reform. IMF Working Papers. DOI: 10.5089/9781513596624.001.
3. Guceri, I., Liu, L. 2017. Effectiveness of Fiscal Incentives for R&D: Quasi-Experimental Evidence. IMF Working Papers, 17. DOI: 10.5089/9781475591170.001.
4. Keliuotytė-Staniulėnienė, G., Mironenko, A. 2019. Financial Sustainability Facets: Threats to the Tax System Emerging from Tax Incentives. Journal of Security and Sustainability Issues. DOI: 10.9770/jssi.2019.8.4(3).
5. Köhler, C., Larédo, P., Rammer, C. 2012. The Impact and Effectiveness of Fiscal Incentives for R&D. DOI: 10.22163/fteval.2012.91.
6. Caiumi, A. 2011. The Evaluation of the Effectiveness of Tax Expenditures – A Novel Approach. OECD. DOI: 10.1787/5kg3h0trjmr8-en.
7. Swift, Z. L. 2006. Managing the Effects of Tax Expenditures on National Budgets. World Bank Policy Research Working Paper. DOI: 10.1596/1813-9450-3927.
8. Sladoje, M. 2017. How Do We Measure Tax Expenditures? The Zambian Example. DOI: 10.2139/ssrn.3120560.
9. Daly, M. 1995. The Role of Tax Expenditure Reporting in a Global Economy. The World Economy, 18, 87–112. DOI: 10.1111/j.1467-9701.1995.tb00203.x.
10. Colombo, D., da Cruz, H. N. 2021. Impact Assessment of Innovation Tax Incentives in Brazil. Innovation & Management Review. DOI: 10.1108/INMR-11-2020-0167.
11. Masiya, M., Hall, S. G., Murray, S., Etter-Phoya, R., Hannah, E., O’Hare, B. 2024. Tax Expenditures and Progress to the Sustainable Development Goals. Sustainable Development. DOI: 10.1002/sd.3016.
12. Asian Development Bank. 2023. Tax Expenditure Estimation Tool Kit. DOI: 10.22617/TIM230601.